

РЕЦЕНЗИЯ

на научните трудове на доц. д-р Александър Николов Николов от Историческия факултет на Софийския университет „Св. Климент Охридски“, представени за конкурса за ПРОФЕСОР ПО СРЕДНОВЕКОВНА ИСТОРИЯ (2.2 История и археология), обявен в „Държавен вестник“, бр. 50 от 15 юни 2018 г.

Изрядно подготвената документация от кандидата, придружена от представените от него научни трудове, показва наличието у него на култивирано, организирано и системно мислене.

През последното десетилетие Александър Николов се изяви и утвърди като един от най-авторитетните и ерудирани историци медиевисти, както със солидните си и фундаментални изследвания и публикации, така и със своето преподаване преди всичко в Софийския университет „Свети Климент Охридски“ и с активното си участие във вътрешни и международни научни форуми. Неговите изяви показват значителното му израстване в професионално отношение, големия му напредък на попрището на науката.

Органически свързан с византоложко-медиевистичната школа на българската Alma Mater, той обогати и усъвършенства своята цялостна подготовка в Централноевропейския университет в Будапеща, Института по византистика и новогърцистика във Виена и във Ватиканската апостолическа библиотека и архив. В тези световно значими центрове на византистиката и медиевистиката той е успял да придобие солидни знания и умения в областта на латинската и византийска палеография, методологията на историческото познание и тематичното разнообразие на научната дейност. Съвместната му работа с изтъкнати чуждестранни специалисти е оказала благотворно въздействие върху неговото развитие.

Придобил отлична филологическа и историко-методологическа подготовка, с ясно и целенасочено разбиране за смисъла и значението на изследването и преподаването на историята, той с право може да бъде смятан за отлично школуван и напълно подготвен специалист, способен за високи научни постижения в областта на историческата медиевистика. Навлязъл в период на житейска и научна зрялост той се очертава като историк-медиевист с големи перспективи във вътрешен и международен план.

Александър Николов е автор на множество изследвания и публикации (монографии, книги, студии и статии, учебници и учебни помагала) в областта на средновековната история на Европа, Балканите и България в периода IV-XV век. От тях за настоящия конкурс е предоставил две монографии с подчертано извороведчески характер, публикувани през 2017 и 2018 г. (към тях трябва да се добави и студията върху „История на татарите“ на Хайтон), а също така и 42 студии и статии с различна и твърде разнообразна тематика.

Безспорно е, че сред представената научна продукция основно и най-значимо място заема монографията „От Акра до Константинопол (пет средновековни трактата за ислямско-християнските взаимоотношения)“. Въведението- изследване към всеки един трактат е последвано от превод и обстоен коментар. Публикуването и изследването на трактатите е насочено към проучване на сблъсъка на католическия свят с исляма в периода XIII-XV век. От тях най-голямо внимание заслужават тези на Пиер Дюбоа „За възвръщането на Светата земя“, Псевдо-Брокард „Ръководство за провеждане на кръстоносен поход“ и на Лодризио Кривели „За експедицията на папа Пий II срещу турците“. Цялостното им превеждане за първи път на български език ги прави достъпни за по-широк кръг специалисти и проявяващите интерес към тази безспорно твърде интересна тематика. Съчетал наблюденията на съвместен изследвач върху намеренията на авторите на трактатите с отличен превод на латинските текстове, чрез тази своя монография Александър Николов е направил значителен принос в средновековното историческо изворознание. Ведно с това той е успял да разкрие смисъла и

значението на средновековния сблъсък между католическия Запад и ислямския свят. В известна степен неговите изследвания върху тази тематика имат актуално звучене и смисъл.

В колективното издание „Дубровнишки документи за историята на България и българите през XIII-XV век“, т. 1 (1230-1403 г.)“ Александър Николов е разчел, транскрибирал и превел документи на латински език от серията *Reformationes* в Дубровнишкия държавен архив. Чрез работата си в него той е показал отлично владение на латинската палеография и солидни познания върху отношенията на Българското царство с Дубровнишката република през XIII-XIV век. Навлизането му в изследователската работа в един нов тематичен кръг безспорно е положително явление. Възможностите му за професионална работа в архиви и ръкописни сбирки с латински средновековни документи и ръкописи очертават в бъдещата му изследователска дейност големи перспективи.

Тясно свързан с извороведческите дирения на Александър Николов е преводът му с коментар на трактата на Хайтон от Корикос „История на татарите“- твърде важен източник за историята на Близкия изток в края на XIII- началото на XIV в. Той отваря една нова глава в изследователската му работа-проучванията му върху историята на татарите и на татарската „Златна орда“. Тя е част от изследванията му към историята и миграциите на степните народи. Тези негови изследвания, които в зачатъчна форма се съдържат в отделни негови статии имат важно значение и за проучване на историята на средновековна България.

Сред представените за конкурса студии и статии значимо място заемат изследванията и публикациите върху съчиненията на средновековни автори от XIII-XVI в. (Гийом от Триполи, Хайтон от Корикос, Гийом Адам, Рамон Лул, Антонио Ивани да Сарцана, Леонард Хиоски, Ян Длугош, Йоханес Воднянус Кампани и др.). В редица случаи сведенията на тези автори, засягащи историята на България и Балканите, за първи път се въвеждат в научно обращение. Това в значителна степен се отнася за трактата на Йоханес Воднянус Кампани „За произхода на турските тираны“ (1597 г.). Студиите и статиите на Александър Николов с извороведчески

характер се характеризират с ерудираност и със стремеж за вникване и съвестна интерпретация на текстовете. Аналитичният му изследователски подход е средство за навлизане в пространството на историческия синтез.

В редица от своите изследвания Александър Николов е проявил афинитет към проблеми с по-общ характер и в известна степен със съвременна насоченост, например: „Представата за Европа: едно пътуване в Късното средновековие (XIV-XV в.)“, „Средновековният универсализъм и съвременният гръцки национализъм“, „Византийската политика на забравата: Случаят на Св. Св. Кирил и Методий“, „Православните Балкани- необходимият „Полишинел“ на Запада (От трактатите за кръстоносните походи до Фалмерайер и Леонтиев)“, „Евреите- вечните заподозрени на латинския Запад“, „Миграциите в Европа: исторически перспективи“ и др. Актуализирането на историята на средновековна Европа и търсенето на корените на някои съвременни проблеми е твърде интересна и важна част от съвременната медиевистика.

Специално отбелязване заслужават някои безспорни приноси на Александър Николов в изясняването на спорни въпроси от средновековното българско минало. Аргументирано от него е отречено „преоткриването на древните българи“ в съвременната псевдобългаристика. Сполучливо е разрешен проблемът за „панонските българи“ и обосновано е отречена хипотезата за принадлежността на Алцеко към Кубратовите синове. Впрочем изследването на съдбата на панонските българи в унгарското етническо пространство в по-късен период заслужава вниманието на българската медиевистика. Интересен принос е ранното установяване през XI в. на военизирани цигани в катепаната България. Правилно са изяснени [въпроси](#), свързани с възобновяването на Българското царство в края на XII в. от Асеневици. Потърсен е фактологически подход при изясняването и уточняването на редица събития от XIV-XV в.; особено при участието на някои политически сили в походите на полско-унгарския крал Владислав III Ягело в българските земи през 1443-1444 г.

Александър Николов обръща внимание на една важна и пренебрегвана тематика в нашата медиевистика- етническата миграция на Балканите и европейския Югоизток довела до промени в техния политически живот, народностен и културен облик. Висока оценка заслужава изследването му върху немската (по-точно саксоно-тевтонската) и куманската колонизация в средновековна Унгария през XI-XV в. Сполучливо е интерпретирал проблема за хибридната и гранична общност на т.н. мосараби и нейното изчезване след испанската Реконкиста през XV в. Опит за исторически синтез се наблюдава в изследването „Миграциите в Европа-исторически перспективи“, където са представени основни тенденции от Ранното средновековие до Първата световна война. С пълно право, Александър Николов смята, че мигрантската вълна в пределите на Стария континент, на която сме свидетели, представлява безпрецедентно историческо явление, което може да доведе до непредвидими и крайно отрицателни последици.

С цялото представено за преценка от специалисти и научно изследователско творчество Александър Николов се изявява като високо квалифициран и вещ историк-медиевист. Неговата отлична подготовка му позволява да насочи своето внимание към издирването, публикуването, превеждането и интерпретирането на онова, което представлява *fundamenta et instrumenta studiorum*- изворите. Поради това именно той може да бъде окачествен като учен-фундаменталист в медиевистичното историческо знание. Той напълно заслужава да получи академичната длъжност ПРОФЕСОР ПО СРЕДНОВЕКОВНА ИСТОРИЯ според формулираните в обявения конкурс шифър и наименование.

8 ноември 2018 г.

София

РЕЦЕНЗЕНТ:

/акад. Васил Тодоров ГЮЗЕЛЕВ/